

UOT 336.714

SƏNAYE MÜƏSSİSƏLƏRİNİN İNVESTİSİYA CƏLBƏDİCİLİYİNİN ARTIRILMASI İSTİQAMƏTLƏRİ

¹ƏHMƏDOVA TƏRANƏ MÜTƏLLİM qızı
QASIMOVA ZÜLFİYYƏ MİRZƏ qızı

Sumqayıt Dövlət Universiteti, 1 – dosent, 2-baş müəllim
tarana.7474@mail.ru

Açar sözlər: sənaye müəssisəsi, investisiya cəlbediciliyi, qiymətləndirmə, maliyyə, kredit, istehsal, idarəetmə

Ölkə iqtisadiyyatının, o cümlədən sənaye müəssisələrinin inkişafının əsas vasitələrindən biri investisiya fəaliyyətidir. Sənaye müəssisələrinin normal işləməsi investisiya cəlbediciliyinin əhəmiyyətli dərəcədə artması ilə bağlıdır. İntestisiya cəlbediciliyi, təşkilatın əmlakının müəyyən dərəcədə istifadəsi, ödəmə qabiliyyəti, maliyyə sabitliyi kontekstində investisiya fəaliyyətini maliyyələşdirmək üçün müxtəlif mənbələrdən vəsait cəlb edən hər hansı bir müəssisənin hərtərəfli iqtisadi xüsusiyyətidir. Müasir şəraitdə investisiyanın cəlb edilməsi iqtisadi fəaliyyətin ayrılmaz bir tərkib hissəsinə çevrilib. Həm inkişaf etmiş, həm də inkişaf etməkdə olan ölkələr və onların bölgələri buna maraqlı göstərirlər. İntestisiya cəlb etmək inkişaf etməkdə olan ölkələr üçün daha aktualdır. Çünki onların axını iqtisadiyyatın inkişafına, yeni texnologiyaların tətbiqinə, köhnəlmiş əsas fondların yenilənməsinə, yeni iş yerlərinin yaradılmasına və ölkələrin, onların bölgələrinin və sənayesinin inkişafına kömək edir.

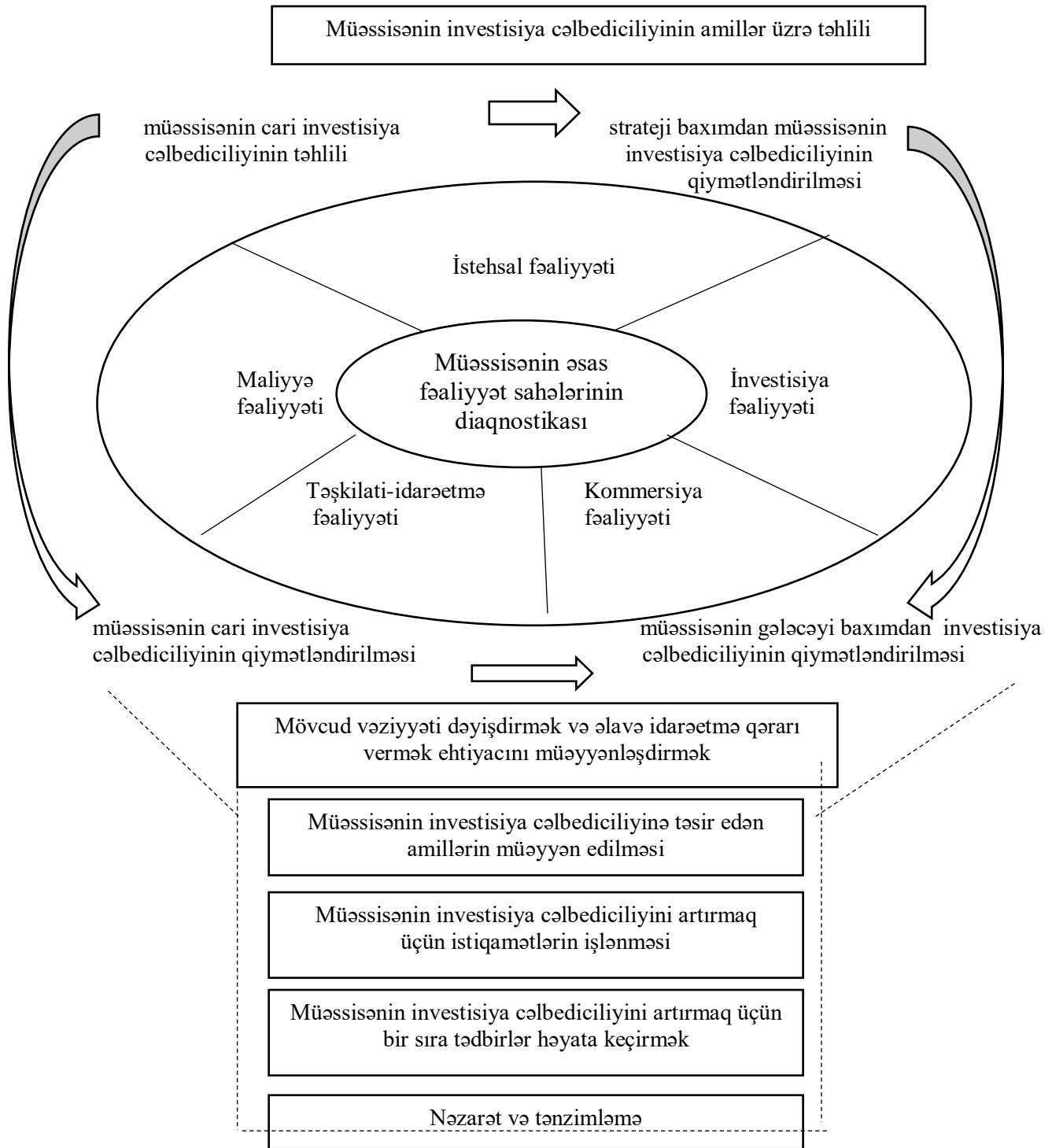
İntestisiya cəlbediciliyini dar və geniş mənada başa düşmək mümkündür. Dar mənada investisiya cəlbediciliyi, investisiya obyektinin seçimi ilə bağlı dinamikanın, təsərrüfat subyektinin mövcud vəziyyətinin nəticəsi kimi başa düşülməlidir. Geniş mənada, investisiya cəlbediciliyi dedikdə, müəyyən bir müəssisəyə investisiya qoyuluşunun məqsədə uyğunluğu ilə əlaqədar yaranan sosial-iqtisadi, siyasi, maliyyə və idarəetmə münasibətləri sistemi nəzərdə tutulur. [3]

Müasir dövrdə ölkə sənayesinin investisiya cəlbediciliyini artırmaq ən vacib strateji vəzifələrdən biridir. İntestorların müəssisələrə marağı, ilk növbədə, onların etibarlılığı və perspektivləri ilə müəyyən edilir. İntestisiya cəlbediciliyini artırmaq üçün sənaye müəssisələri daim təkmilləşdirilməli, tətbiq olunan texnologiyalar, maşın və avadanlıqlar yeniləməli, yeni məhsul növləri yaradılmalıdır. İntestisiyalar həmçinin sənaye müəssisəsinin rəqabət qabiliyyətini artırmağa imkan verir. İntestisiya cəlb etməyin əsas vəzifələrindən biri müəssisənin səmərəliliyini artırmaqdır. Yəni, istənilən investisiya layihəsinin həyata keçirilməsinin nəticəsi müəssisənin dəyərinin və fəaliyyətinin digər göstəricilərinin artması olmalıdır. [4]

Bəzi müəssisələr investisiya cəlbediciliyini yalnız maksimum fayda əldə etməklə əlaqələndirirlər. Əslində, investisiya cəlbediciliyinin artırılmasına yönəlmiş tədbirlər davamlı olaraq həyata keçirilməlidir. Bazarda müəssisənin maliyyə vəziyyətinə yalnız investitorlar və potensial sahibləri deyil, həm də müəssisə məhsullarının alıcıları, tədarükçülər, rəqiblər və digər bazar iştirakçıları diqqət yetirirlər.

Qeyd edək ki, müəssisənin investisiya cəlbediciliyinin qiymətləndirilməsi müəssisənin maliyyə sabitliyinin təhlili ilə başlamalıdır. Müəssisələrin investisiya cəlbediciliyinin qiymətləndirilməsi çox vaxt hərtərəfli regional və sahə proqramları çərçivəsində maliyyələşdirmə ilə məşğul olan yerli və beynəlxalq maliyyə-kredit təşkilatları üçün zəruridir. Bazar iqtisadiyyatı şəraitində hər bir müəssisə ilk olaraq özünün investisiya layihəsini işləyib hazırlamalıdır. Belə bir

layihə diqqətlə müəyyənləşdirilməlidir: potensial investorlara təqdim etmək üçün güclü və zəif tərəflərini təhlil etmək, habelə onun həyata keçirilməsi prosesinin effektiv monitorinqini təmin etmək lazımdır. Eyni zamanda, əsas problem müəssisənin investisiya cəlbediciliyində sərbəst nağd pul qoymağın məqsədəuyğunluğudur. Ümumiyyətlə, müəssisənin investisiya cəlbediciliyini artırmaq üçün bir sıra tədbirlər hazırlayarkən müəssisənin hazırkı vəziyyətinin, həmçinin ətraf mühitin təhlilini aparmaq lazımdır.

Şəkil. Sənaye müəssisəsinin investisiya cəlbediciliyinin təhlili və artırılması sxemi [5]

Sxemdən görünür ki, sənaye müəssisəsinin cari fəaliyyətinin diaqnostikasının nəticələrinə əsasən dayanıqlı inkişaf strategiyası müəyyənləşdirilir və müəssisənin investisiya cəlbəediciliyinin artırılmasına yönəldilmiş tədbirlər toplusu hazırlanır. Bu tədbirlər bütün fəaliyyət sahələrinə - maliyyələşdirmə, istehsal, kommersiya, təşkilati-idarəetmə və s. sahələrə təsir etməlidir.

İnkişaf strategiyasının bir hissəsi olaraq sənaye müəssisəsinin investisiya cəlbəediciliyini artırmaq üçün bir sıra tədbirlər hazırlanmalıdır. Bu tədbirlər xarici və daxili mühitdəki dəyişiklikləri nəzərə alaraq müəssisənin səmərəliliyinin artırılmasına yönəldilməli və əvvəllər müəyyən edilmiş tələblərə cavab verməlidir. Tədbirlər aşağıdakı sahələrdə həyata keçirilə bilər.

1. İdarəetmə strukturunun yenidən təşkili. Müəssisənin dayanıqlı inkişaf şərtlərinə uyğun təşkilati quruluşu və idarəetmə metodlarını dəyişdirmək üçün tədbirlər hazırlamaq lazımdır. Həyata keçirilən tədbirlərin nəticəsi müəssisənin strateji hədəflərinə cavab verən və qarşıya qoyulan vəzifələri yerinə yetirməyə qadir olan təşkilati quruluşun tətbiqi olmalıdır.

2. Aktivlərin yenidən qurulması. Bu sahədə tədbirlərin məqsədi aktivlərin yenilənməsi, xərclərin optimallaşdırılması, qoyulmuş vəsaitlərin gəlirliliyinin artırılmasıdır.

3. Kapitalın strukturunun optimallaşdırılması. Bu sahədə mümkün tədbirlər borc vəsaitlərinin həcmi dəyişdirmək, qısamüddətli ehtiyatları uzunmüddətli və əksinə əvəz etmək, nizamnamə kapitalını artırmaq (azaltmaq), səhmlərin sayını azaltmaq (artırmaq), borc vəsaitlərini öz mənbələri ilə əvəz etmək və s. Bu tədbirlər maliyyə göstəricilərini yaxşılaşdırır, borc vəsaitləri üçün xərcləri azaltmaqla yanaşı, müəssisə sahibləri tərəfindən idarəolunamlılığını artırır.

4. İstehsalın modernləşdirilməsi və məhsulların yenilənməsi. Dayanıqlı inkişaf strategiyası müəssisə məhsullarının rəqabət qabiliyyətinin artırılmasını əhatə etməlidir. Bunun üçün istifadə olunan texnologiyalar təkmilləşdirilməli, iqtisadiyyatın real sektorunun məhsullarına daim dəyişən tələbat ödənilməlidir. Bu məqsədlə aşağıdakı tədbirlərin həyata keçirilməsini zəruri hesab edirik: innovativ inkişafın tətbiqi, texnoloji zəncirlərin modernləşdirilməsi, məhsul çeşidinin genişlənməsi, köhnəlmiş məhsulların dəyişdirilməsi, yeni perspektivli məhsulların inkişafı, müasir texnologiyaların tətbiqi, ekoloji tələblərə cavab vermək və s. Bu fəaliyyətlər nəticəsində məhsulların çeşidini genişləndirmək və müəssisələrin investisiya cəlbəediciliyini artırmaq olar.

Biz Azərbaycanın sənaye müəssisələrinin investisiya cəlbəediciliyini aşağıdakı cədvəl məlumatları əsasında müəyyən edə bilərik.

Cədvəl məlumatlarından görünür ki, Azərbaycan sənayesində əsas kapitalla yönəldilmiş investisiyalar son 5 ildə dinamik şəkildə artmamışdır. Belə ki, 2018-ci ildə bütün sənayeyə yönəldilən investisiyaların həcmi 2017-ci illə müqayisədə 1956,3 milyon manat və yaxud 22,6%, 2016-cı illə müqayisədə 1296,0 milyon manat və yaxud 14,9% azaldığı halda, 2014-cü illə müqayisədə 1014,3 milyon manat və yaxud 13,3%, 2015-ci illə müqayisədə isə 153,9 milyon manat və yaxud 1,8% artmışdır. Hesabat ili ərzində investisiyaların 5675,4 milyon manatı və yaxud 65,6%-i mədənçıxarma sənayesinə, 1472,0 milyon manatı və yaxud 17,0%-i emal sənayesinə, 1506,4 milyon manatı və yaxud 17,4%-i isə digər sənaye sahələrinə yönəldilmişdir.

Cədvəl.

Azərbaycan sənayesində əsas kapitalla yönəldilmiş investisiyalar, milyon manatla [1]

	2014	2015	2016	2017	2018
Bütün sənaye	7639,5	8499,9	9949,8	10610,1	8653,8
Mədənçıxarma sənayesi	5947,9	7145,1	8576,7	8428,9	5675,4
Emal sənayesi	644,6	482,9	424,3	652,6	1472,0
Elektrik enerjisi, qaz və buxar istehsalı, bölüşdürülməsi və təchizatı	423,7	287,2	370,2	870,5	658,5
Su təchizatı, tullantıların təmizlənməsi və emalı	623,3	584,7	578,6	658,1	847,9

Dünya və yerli təcrübədə müəssisənin investisiya cəlbediciliyini müəyyənləşdirmək üçün maliyyə hesabatlarına əsasən onun vəziyyətini öyrənmək lazımdır. Bu zaman əsas məlumat mənbəyi müəssisənin son iki təqvim ili və son hesabat dövrü üçün mühasibat (maliyyə) hesabatlarıdır. [2]

Qeyd edək ki, müəssisələrin dayanıqlı inkişafını təmin etmək probleminin həlli məhdud maliyyələşdirmə mənbələri və satış problemlərinin kəskinləşməsi fonunda çətinləşir ki, bu da müəssisələrin inkişafı imkanlarının daralması ilə nəticələnir. Ona görə də müəssisələrin davamlı inkişafı investisiya prosesinin aktivləşməsi ilə sıx bağlıdır. Çünki investisiya cəlb etmək istehsalın inkişafına güclü təkan verir, sənaye modernizasiyasının resurs təminatına şərait yaradır.

Beləliklə, müəyyən bir müəssisə səviyyəsində, investisiya cəlbediciliyinin artırılmasının əsas istiqamətləri aşağıdakılar ola bilər:

- müəssisənin investisiya layihələrinin investisiya cəlbediciliyinin təmin edilməsi; müəssisənin səmərəliliyinin artırılması; yeni sənaye sahələrinin yaradılması.

- dayanıqlı inkişaf üçün bir proqram hazırlamaq, o cümlədən investisiyaların səfərbər edilməsi üçün təsirli bir mexanizmə çevrilməli olan fond bazarının gücləndirilməsi tədbirləri həyata keçirmək, onları ən perspektivli inkişaf layihələrinə və ən səmərəli biznes strukturlarına yönəltmək.

- öz səhmlərinin investisiya cəlbediciliyinin təmin edilməsi, o cümlədən: şirkətin öz maliyyə vəziyyətinin yaxşılaşdırılması; dividend siyasətinin optimallaşdırılması; səhmlərin bazar parametrlərinə təsiri (gəlirlilik və risk); səhmdarların hüquqlarının tərkibinin müəyyənləşdirilməsi və aydınlaşdırılması; müəssisənin fəaliyyəti, vəziyyəti və inkişaf planları barədə məlumatların açıqlanması;

- sənayesi müəssisələrinin resurs bazasının artırılmasına səy göstərmək, bu bazanın vəziyyəti ilə bağlı kifayət qədər şəffaflığı təmin etmək; investorların əldə və istifadə edə biləcəyi yerli mütərəqqi avadanlıq və texnologiyalar haqqında mərkəzləşdirilmiş məlumat bazası yaratmaq və s.

Müəssisənin investisiya cəlbediciliyinin daimi monitorinqi və tənzimlənməsi, tələb olunan dərəcədə investisiya cəlb etməyə, idarəetmə sisteminin səmərəliliyini, istehsal-təsərrüfat fəaliyyətinin rentabelliğini artırmağa, həmçinin biznes planlaşdırma və büdcə proseslərini tətbiq etməyə, planlaşdırılan nəticənin əldə olunmasına nəzarət etməyə imkan verir. Bu tədbirlərin həyata keçirilməsi investorlara müəssisəni lazımi səviyyədə gəlir gətirən cəlbedici investisiya obyektinə kimi qəbul etməyə imkan verir. Dayanıqlı inkişaf strategiyasının həyata keçirilməsi və müəssisənin investisiya cəlbediciliyini artırmaq üçün yuxarıda qeyd etdiyimiz tədbirlər əlavə maliyyə mənbələrinin cəlb edilməsi prosesini sürətləndirməyə, həcmi artırmağa, habelə maya dəyərini azaltmağa imkan verir.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycanın Statistik Göstəriciləri. Statistik məcmuə. Bakı, 2019, 788 s.
2. Atakişiyev M.C., Nürəliyeva R.N., Abbasova N.H. İnvestisiya fəaliyyətinin təşkili. Bakı: Azərnaşr, 2012, 256 s.
3. Бочаров В. В. Инвестиции. СПб.: Питер, 2009, 384 с.
4. Воронин В.П. Инвестиционная деятельность в условиях глобализации: монография. Воронеж: Воронеж. гос. ун-т, 2011, 252 с.
5. Тарелкин А.А. Взаимодействие промышленных предприятий и банков. Самара: Самарский университет, 2009, 224 с.

РЕЗЮМЕ
НАПРАВЛЕНИЯ ПОВЫШЕНИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ
ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ
Ахмедова Т.М., Гасимова З.М.

Ключевые слова: *промышленное предприятие, инвестиционная привлекательность, оценка, финансы, кредит, производство, управление*

В статье обосновывается возможность реализации мер, позволяющих инвесторам воспринимать предприятие как привлекательный инвестиционный объект, приносящий доход на должном уровне. Постоянный мониторинг и регулирование инвестиционной привлекательности предприятия позволяют в требуемой степени привлекать инвестиции, повышать эффективность системы управления, рентабельность производственно-хозяйственной деятельности, а также внедрять бизнес-планирование и бюджетные процессы, контролировать достижение планируемых результатов. Реализация стратегии устойчивого развития и вышеупомянутые меры по повышению инвестиционной привлекательности предприятия позволят ускорить процесс привлечения дополнительных финансовых ресурсов, увеличить объемы, а также снизить себестоимость.

SUMMARY
DIRECTIONS FOR INCREASING THE INVESTMENT ATTRACTIVENESS
OF INDUSTRIAL ENTERPRISES
Ahmadova T.M., Gasimova Z.M.

Key words: *industrial enterprise, investment attractiveness, valuation, finance, credit, production, management*

The article substantiates the possibility of implementing these measures that allow investors to perceive the company as an attractive investment object that generates income at the appropriate level. Constant monitoring and regulation of the company's investment attractiveness allows attracting investments to the required extent, improving the efficiency of the management system, profitability of production and economic activities, as well as implementing business planning and budget processes, and monitoring the achievement of planned results. Implementation of the sustainable development strategy and the above-mentioned measures to increase the investment attractiveness of the company will speed up the process of attracting additional financial resources, increase volumes, and reduce the cost of production

Daxilolma tarixi:	İlkin variant	22.11.2019
	Son variant	05.03.2020